

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

P. PALMEOS

**SUOMEN KIELEN
LAUSEOPPIA**

Tartu 1964

Tagastage raamat õigeaegselt!

90345 Возвратите книгу вовремя!

11
1A-3496

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Soome-ugri keelte kateeder

P. PALMEOS

**SUOMEN KIELEN
LAUSEOPPIA**

TARTU 1964

2

Тартуский государственный университет
СССР, г. Тарту, ул. Кликооли, 18
П. Палмеос
СИНТАКСИС ФИНСКОГО ЯЗЫКА
На финском языке.

N

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
90345

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Vastutav toimetaja H. Rätsep

=====

TRÜ rotaprint 1964. Trükipoognaid 3,0.

Arvestuspoognaid 2,18. Trükilavv 500.

Paljundamisele antud 28. I 1964.

Tell. nr. 1581.

Hind 4 kop.

A l k u s a n a t

"Suomen kielen lauseoppia" on tarkoitettu apuneuvoksi ylioppilaille, jotka opiskelevat suomea.

Tässä vaatimattomassa yleiskatsauksessa esitetään vain suomen lauseopin pääpiirteet. Siitä syystä ei käsitelläkään kaikkia lauseenjäseniä, vaan ainoastaan niitä, joiden käyttö eestin kielestä eroaa. Erityistä huomiota on kohdistettu sijojen käyttöön.

Tekijä

KÄYTETTYJÄ LÄHTEITÄ

- L. K e t t u n e n - M. V a u l a, Suomen kielioppi sekä tyyli- ja runo-opin alkeet oppikouluille ja seminaareille. Yhdeksäs, muuttamaton painos, Porvoo-Helsinki (1956).
- A. K i r j a n e n - A. M o r o z o v a, Suomen kielen kielioppi II osa, Petroskoi 1955.
- A. P e n t t i l ä, Suomen kielioppi, Porvoo-Helsinki (1957).
- E. N. S e t ä l ä, Suomen kielen lauseoppi. Yhdestoista painos, Helsinki (1926).

LAUSEENJÄSENISTÄ

Lauseen pääjäsenet ovat subjekti eli alus ja predikaatti eli maine. Esim. Poika lukee.

Muita lauseenjäseniä sanotaan sivujäseniksi eli määräyksiksi. Esim. Me rakastamme Synnyinmaatamme. Meidän Synnyinmaamme on Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liitto.

Huomautus. Suomen lauseenjäsennyksessä ei ole hyvin suuria eroavaisuuksia eestin kieleen verraten. Sen tähden otetaankin alempana puheeksi vain ne lauseenjäsenet, joiden käyttö eroaa jossakin suhteessa.

FREDIKATIIVI

Predikaatintäyte eli predikatiivi on määräys, joka täydentää predikaattina käytettyä o l l a tai t u l l a verbiä. Predikatiivi vastaa kysymyksiin: mikä, millainen alus on? jne.

Predikaatintäytteenä on tavallisesti adjektiivi tai substantiivi. Sen mukaan tätä sanotaan joko adjektiiviseksi tai substantiiviseksi predikaatintäytteeksi. Predikaatintäytteen sija on nominatiivi tai partitiivi, joskus myös genetiivi tai akkusatiivi. Nominatiivissa olevaa predikatiivia sanotaan totaaliseksi, partitiivissa olevaa partiaaliseksi.

Totaalista predikatiivia käytetään silloin, kun subjekti on kokonaisuudessaan sellainen, kuin predikaatintäyte sanoo. Esim. Koira on k o t i e l ä i n . Sinä olet r o h k e a .

Jalkani ovat k i p e ä t . Huoneet ovat v a l o i s a t .
Ruumiinosista puhuen: Tytön silmät ovat s i n i s e t . Kasvot
olivat i l m e e t t ö m ä t .

Suomessa käytetään enemmän partiaalista predikaatintäytettä, kuin virossa. Esim. Sehän on m a h d o t o n t a !
(vrt. See on ju vöimatu.) Onko se t o t t a ? (Kas see on t ö -
si?)

Partiaalista predikaatintäytettä käytetään ilmoittamaan:

1) että subjekti on osa siitä käsitteestä, mitä substantiivinen predikatiivi ilmaisee.

Esim. Ylioppilaat ovat n u o r i s o l i i t t o l a i -
s i a . Veeriku on Tarton k a u p u n k i a . Rotat ovat j y r -
s i j ö i t ä . Hedelmäpuut ovat l e h t i p u i t a . Varpuset
ovat l i n t u j a (vrt. Varpunen on l i n t u) . Sormus on
k u l t a a . Veitsi on t e r ä s t ä . M . A . Sholohov on tun-
netuimpia n e u v o s t o k i r j a i l l i j o i t a . Oletko
samaa m i e l t ä ? Tämä oli ensimmäinen elämäni suuria s u n -
n u n t a i p ä i v i ä (J. Aho).

2) ominaisuutta, joka aina tavallisesti tai kauttaaltaan
tavataan subjektissa (adjektiivinen predikatiivi). Esim. Kau-
neus on k a t o a v a i s t a . Omena on m a k e a a . Opis-
kelu on v ä l t t ä m ä t ö n t ä . Kirjat ovat meillä h a l -
p o j a . Heinä on tänä vuonna h y v ä ä . Keitto tuli s u o -
l a i s t a . Meidän pitää olla a h k e r i a . Ainekirjoituk-
set eivät saa tulla h u o n o j a .

Jos predikaatintäytteenä on n e n -loppuinen adjektiivi,
niin se yleensä on partitiivissa. Esim. I h m e e ' l l i s t ä
on katsella tätä kaikkea. M e r k i l l i s t ä , että hän
myöhästyy. Oli k u m m a l l i s t a , että niin kävi. (Huom. !
Subjektina infinitiivi tai sivulause.)

OBJEKTI

Objekti 1. kohde on määräys, joka liitetään transitiivi-
verbiin ilmaisemaan verbillä lausutun toiminnan esinettä.

Esim. Hän söi o m e n a n . Kirjoita k i r j e ! Kerro
minulle a s i a s i ! Poika tahtoi l e i p ä ä . Sano nyt

j o t a k i n! Ota vaikka k a k s i! Oletko lopettanut t u -
p a k o i m i s e n?

Lapsi tahtoo s y ö d ä. Anna o l l a! Käskin heidän
l ä h t e ä.

Luulen, e t t ä h ä n o n k o t o n a. Sanoitko l ä h -
t e v ä s i? Uskon asian jo j ä r j e s t y n e e n.

Objekti on joko totaallinen l. kokonaisobjekti tai par-
tiaallinen l. osaobjekti samoin kuin eestissäkin.

T o t a a l i s e n o b j e k t i n s i j a o n a k k u s a -
tiivi, jolla on yksikössä kaksi muotoa: n-päätteinen, gene-
tiivin kaltainen ja päätteetön, nominatiivin kaltainen. Moni-
kon akkusatiivi on monikon nominatiivin kaltainen.

Esim. Sinä söit o m e n a n. Teemme t y ö n. Ota k y -
n ä i! Söin kaikki o m e n a t.

Objektin sijana on tavallisimmin päätteellinen yksikön
akkusatiivi.

Esim. Kolhoosi rakensi uuden k o u l u n. Tapasin ka-
dulla y s t ä v ä n. Kuulin eilen merkillisen u u t i s e n.
Ennen k o n n a n kuulee, kuin s e n näkee (Sananlasku.)
Näin k a i k e n omin silmin. Hän näki t u l i j a n ikku-
nasta. Teki turhan y r i t y k s e n. Sen s e i k a n tie-
tää sanomattakin. Tuon m i e h e n minä kyllä tunnen. -
Hän syököön o m e n a n. He kirjoittakoot k i r j e e n.
Sulkekoon tyttö o v e n.

Päätteetöntä yksikön akkusatiivivia käytetään:

1) Jos predikaattiverbi on imperatiivin 1. tai 2. per-
soonamuodossa tai passiivissa.

Esim. Sulje o v i! Ottakaamme t ä m ä huomioon! Suo-
rittakaa t y ö huolellisesti! Sallikaa minun sanoa tämä
a s i a. M e t s ä on hakattu. P o i k a lähetettiin kou-
luun. Mentäisiinkö juomaan k u p p i kahvia?

Vrt. Hän syököön o m e n a n.

2) Jos objekti liittyy sellaiseen infinitiiviin, joka
on subjektina tai subjektin määräyksenä.

Esim. Kannattaisi ottaa tämä a s i a pohdittavaksi.
Minun pitää mennä viemään k i r j e postiin. Meillä on
aikomus ylittää t u o t a n t o s u n n i t e l m a.

Huomautus. Persoonapronomineilla on t-päätteiset akkusatiivimuodot, joita käytetään kaikkialla kokonaisobjekteina.

Esim. Tunnen hänet. Näin sinu t eilen. He ottivat minu t mukaan. Me id ä t kutsutaan kylään. Milloin tapaan te id ä t taas? Joskus meidän täytyy kutsua he id ä t vieraiksemme.

Samalla tavalla käytetään kysyvän ke n -pronominin akkusatiivia.

Esim. Ke ne t sinä kutsuit luoksesi?

Partiaalisi en objektin sija on partitiivi.

Esim. Teemme ty ö t ä. Kolhoosi rakentaa kul t t u u r i - t a l o a. En ole lukenut tuota kir j a a.

Objektin totaalisuus tai partiaalisuus riippuu samoin kuin eestissä seuraavista selkoista:

1. Objektin omasta laadusta. Jos predikaatin vaikutus kohtaa objekti-käsitteen koko alaa, niin käytetään kokonaisobjektia. Jos verbin vaikutus koskee vain osaa objektin alasta, niin käytetään osaobjektia. Esim. Tyttö kirjoitti kir j e e n. Tyttö kirjoitti kir j e t t ä.

2. Lauseen myöntävästä tai kieltävästä sisällöstä. Jos lause on kielteinen, niin käytetään aina osaobjektia. Esim. En saanut kir j e t t ä s i. Hän ei tavannut kolhoosin pu h e e n j o h t a j a a.

3. Objektia hallitsevan verbin teon laadusta. Jos verbi ilmoittaa jatkuvaa, kehityksenalaista ja siis täyttymätöntä tekemistä, niin käytetään osaobjektia, mutta jos tekeminen on kestämiseensä nähden rajoitettu (täyttynyt tai täyttyvä), niin käytetään kokonaisobjektia. Esim. Hän lukee kir j a a. Luin tuon kir j a n viime vuonna. Mies kyntää pel - t o a. Hän kyntää pel l o n parissa päivässä.

On verbejä, joiden ilmoittama toiminta ei aiheuta objektin tarkoitteen olosuhteissa muutosta, vaan voi jatkua mielin määrin, esim. rakastaa, vihata. Niitä sanotaan ir r e s u l - t a t i i v i s i k s i v e r b e i k s i.

R e s u l t a t i i v i s e t v e r b i t ilmaisevat kehittyvää, objektin tarkoitteen olosuhteisiin vaikuttavaa,

päätökseen vievää, täyttyvää tekemistä. Sellaisia ovat esim. a n t a a, p e s t ä, s u o r i t t a a. Niiden objekti voi olla joko totaalinen tai partiaallinen.

Merkitykseltään irresultatiivisten verbien objekti on siis partiaallinen. Kysymykseen tulevat tunnetta, suhtautumista tai mielenilmaisua merkitsevät verbit. Esim. i k ä - v ö i d ä, i n h o t a, j a n o t a, j a n o t t a a, k a d e h t i a, k a i v a t a, k i i t t ä ä, k i r v e l - l ä, k i u k u t t a a, k i v i s t ä ä, m i e l l y t - t ä ä, m o i t t i a, n a u r a t t a a, p a h e k s u a, p a r j a t a, p e l ä t ä, r a k a s t a a, r a u k a i s - t a, s i e t ä ä, s o i m a t a, s u r r a, s u u t u t - t a a, s y y t t ä ä, s ä ä l i ä, u n e t t a a, v a - l i t t a a, v ä s y t t ä ä, y s k i t t ä ä.

Esim. Siskoni ikävöi ä i t i ä. Kiitän s i n u a kaikkesta. Poika pelkäsi k o i r a a. Me rakastamme S y n - n y i n m a a t a m m e. Minua janottaa. P ä ä t ä n i pakottaa. L a s t a pyörrytti. P o i k a a puistattaa. H a m m a s t a jomottaa. L a s t a pelottaa. H ä n t ä suututtaa. P o i k i a väsytti. Poika miellyttää m i n u a.

Partiaallinen objekti on siinä tapauksessa, kun verbi on merkitykseltään kyllä resultatiivinen, mutta toiminta tai sen täyttyminen kielletään tai esitetään epäilyksen alaisena.

Esim. E n t i e d ä asiasta m i t ä ä n. Älä lue huonoa k i r j a a! Poika ei yrittänytkään korjata e r e h d y s - t ä ä n. Hänelle ei myönnetty o i k e u t t a suorittaa t u t k i n t o a. Tuskinpa hän s i t ä tekee.

A t t r i b u u t t i

Attribuutti 1. tarkiste on substantiivin määräys.

Esim. P i e n i lintu istuu k o r k e a s s a puussa. N e u v o s t o l i i t o n pääkaupunki. Minun on aika l ä h t e ä .

Adjektiivinen attribuutti ja sen pääsana ovat yleensä kongruenttisia, s.o. taipuvat samassa luvussa ja sijassa. Esim. E i o l e r i k a s t a s u u t a r i a eikä k ö y -

h ä ä m y l l ä r i ä (Sananlasku).

Erikoisesti on huomattava II partisiippi attribuuttina.

Esim. Jokaiselle läksynsä lukeneelle ylioppilaalle on tämä harjoitus helppo. Viime vuosiosadalla eläneiden kirjailijain teoksista on parhaita Leo Tolstoin romaani "Sota ja rauha". Voitetuista vaikeuksista ja saaduista kokemuksista on aina eniten oppimista.

Samoin huomattakoon ns. agentti-infinitiivi attribuuttina:

Te kem ä l l ä n i matkalla kävin monessa kauniissa kaupungissa. He puhuivat kaikkien kunnioittamasta opettajasta.

On myös taipumattomia adjektiivisia attribuuteja, joista osa on vain adjektiivien tapaan käytettyjä substantiiveja.

Esim. aika, aimo, aito, ensi, eri, joka, kelpo, koko, melko, pikku, tosi, viime.

Aika lailla. Ensi viikolla matkustan Tallinnaan. Viime kesänä kävimme Karjalassa. Äiti toi pikkupojalleen kirjan. Tulen joka tapauksessa. Ensi kerralla.

Substantiiveja lähellä tai suorastaan substantiiveja ovat myös sanat paha, pahanen, parka, raiska, raukka, riepu, rukka, rähjä, räähkä, rääsy, pakana, jotka merkitsevät säälittävää tai moitittavaa olentoa, sekä sanat kulta ja vainaja. Niitä käytetään taipuvina substantiivien jäljessä, joka itse jää taipumattomaksi.

Esim. Poika rukalta tuli itku. Lapsi rukaat (raiskat, rukot, parat, pahat) värjöttivät pihalla. Anna tyttö parallelle rahaa. Muistan isä vainajan sanoja. Annoin kirjan omalle äitille kullalleeni.

Tässä tapauksessa esiintyvät ne n-loppuiset substantiivit s-loppuisina ja sanat silloin kirjoitetaan yhteen

tai erisnimien yhteydessä käytetään yhdyserkkiä, esim. Voi-
tuota ihmisparkaa! Kukkos-vainaja.

NOMINIEN KÄYTTÖ LAUSESSA

Luvuista

Lukuja käytetään suomessa samoin kuin eestissä tai yleensä muissakin kielissä.

Monikon käytössä pitää kuitenkin huomata muutamia omi-
tuisuuksia.

Monikko a käytetään yhdestä esineestä puhuttaessa seuraavissa tapauksissa:

1. Lueteltaessa eri esineitä, varsinkin vakuuttavassa tai kerskaavassa puheessa. Se että tällaisia monikon esiintymiä usein on yhdessä kaksi tai kolmekin, palvelee samaa tehtävää. Esim. Poika osaa kreikat ja latinat. Hän on nähnyt Moskovat ja Petroskoit. On kiertänyt Amerikat ja Australiat. Siellä oli Mikot ja Matit. Tässä ei auta itkut eikä valitukset. Hänellä on elossa isät ja äidit. Parhaat terveiset! Heittää hyvästit. Hän puhui suut silmät täyteen.

2. Useiden sellalaisten esineiden nimityksistä, joissa on kaksi tai usempia yhdenkaltaisia osia. Esim. aivot, kasvot, hohtimet, housut, kahleet, keritsimet, ketjut, kuolaimet, kärryt, käädyt, lauteet, liivit, ohjaksot, parit, pihdit, portaat, päitset, rattaat, sakset, silmälasit, suitset, tikapuut, valjaat, vitjat.

Mutta yhdyssanoissa: aivokuume, housunkaulus.

3. Useista nomineista, jotka merkitsevät juhlatilaisuu-

ta, pitoja tai muuta väenkokousta. Esim. hiihdot, häät, illalliset, karnevaalit, kekkerit, kestit, (urheilu) kilpailut, kutsut, käräjät, markkinat, nimipäivät, olympialaiset, talkoot, talvikisat, valtiopäivät; alkajaiset, arpajaiset, avajaiset, harjanostajaiset, hautajaiset, lopettajaiset, naamiaiset, päättäjäiset, tanssiaiset.

Huomattakoon myös leikkien nimiä: olla leskisillä, lumisilla, painisilla, pallosilla, ruveta pillosille, sokkosille, sormikoukkusille, väkikarttusille, lakata hippasilta.

4. Eräistä nomineista, joiden tarkoitteena on lahja, kestitys tai palkkio, esim. kaupanpäälliset, löytäjät, myötäjät, (antaa, saada) reput, rukkaet; tuliaiset.

5. Monkollisia ovat lukuisten nominien esiintymät, jotka merkitsevät olotilaa tai tilannetta; niitä käytetään ainoastaan sisäisissä tai ulkoisissa paikallissijoissa, esim. Hän on eksyksissä, horroksissa, ihastuksissa, juovuksissa, nukuksissa, väsyksissä. Olin ihmeissäni, häpeissäni, ikävissäni, kauhuissaani, vakavissani, pahoillani. Hän on nälissään ja janoissaan. Tulla kuuluviin, näkyviin. Olla saapuvilla, odotettavissa. Onko professori tavattavissa? Olla hereillä, valveilla. Olla sukasillan. Riisun paitasilleni.

SIJOJEN KÄYTTÖ

Genetiivi

Genetiivillä on suomessa pääpiirteittäin samanlaiset tehtävät kuin eestissä. Useimmiten se on possessiivinen, definitiivinen, subjektigenetiivi, objektigenetiivi, mitan genetiivi jne.

Eroavaisuuksista mainittakoon:

1. Genetiivi vahvistaa tai tarkentaa adjektiivin tai adverbien merkitystä; kysymykseen tulevat ainoastaan positiiivit. Esim. Pihalla oli k a u h e a n iso koira. Hän on t y h m ä n ylpeä, t a v a t t o m a n huono. Huoneessa oli m a h d o t t o m a n ahdas. M a h d o t t o m a n kallis koru. U s k o m a t t o m a n kiltti, s a n e m a t t o m a n surullinen, k u o l e t t a v a n ikävä. Hän otti asian o u d o s t u t t a v a n rauhallisesti, a j o i k i u s o i t t a v a n hitaasti.

Eestissä käytetään semmoisissa tapauksissa joko ablatiivisia tai nominatiivisia.

2. Genetiivi ilmaisee sen, johon jotakin verrataan sanaliitoissa t ä m ä n, t u o n, s e n ynnä komparatiivi. Esim. T ä m ä n parempaa kangasta on enää vaikea saada. T u o n kauniimpaa emme löydä. S e n suurempaa nopeutta ei kannata käyttää. E i nykynt s e n paremmin. Kuta lämpimämpi, s e n parempi.

3. Ns. datiivigenetiivi ilmaisee esineen tai henkilön, jolle jotakin tapahtuu, jonka osaksi jotakin tulee.

Datiivigenetiiviä käytetään:

a) sanaliitoissa, joihin kuuluu genetiivi + o l l a tai t u l l a verbin yksikön 3. pers. + jokin tunnetta tai tilaa merkitsevä sana. Esim. Mikä s i n u n on? M i n u n on paha olla. E n tiedä, k u i n k a s e n asian on. H ä n e n on lupa tätä tehdä. P o j a n on nälkä, j a n o, v i l u,

kiire, kylmä. Lapsen on ikävä. Mikä sinun (~ sinulla) nyt tuli?

Eestissä käytetään tässä tapauksessa adessiivia.

b) I infinitiivin ohessa ilmoittamaan henkilöä, jonka käsketään tai sallitaan tehdä jokin tehtävä. Esim. Anna pojan olla! Käskin hänen poistua. Minä en salli sinun lähteä. Annoin luvan lasten leikkiä. Äiti käski lapsen s-alla tottelevainen. Sallikaa pojan tulla luokseni. En anna kenenkään lähteä. Pojan käskettiin tuoda kirja takaisin.

c) muutamien välttämättömyyttä tai sopivaisuutta merkitsevien yksikön 3. persoonan esiintymien yhteydessä on usein I infinitiivi sekä genetiivi. Viimeksi mainittu ilmoittaa kenen tai minkä kannattaa, kelpaa, pitää, täytyy jne. tai ei auta tehdä sitä ja sitä. Esim. Kaikkien kannattaa käydä näyttelyssä. Kelpaisi meidän nyt olla siellä! Tehtäviön pitää riittää kaikille. Saksien tulee olla laatikossa. Pojan täytyy tulla kotiin. Kirjeen piti tulla minulle. Mielen ei sopisi seisoa täällä.

d) olla verbin yksikön 3. persoonan ja IV infinitiivin yhteydessä genetiivi ilmaisee, kenen tai minkä on pakko tehdä sitä ja sitä. Esim. Meidän on nyt lähtemisen kotiin. Pojan on menemineä kouluun. Hänen on heti tuleminen.

e) olla verbin yksikön 3. persoonan ja passiivin I partisiipin yhteydessä genetiivi ilmaisee, kenen tai minkä velvollisuutena jokin on. Esim. Minun on nyt lähde-ttävä kotiin. Monien kansojen on vielä taisteltava vapauden puolesta.

Partitiivi

Partitiivi yleisimmin ilmaisee määräämätöntä kokonaisuutta, jonka osa on puheena - siis samaa kuin eestissä.

Esim. Neuvostoyhteiskunnassa on kaikilla tehtäviä. Vieraita tuli. Ruokaa oli pöydällä. Talkoihin kutsuttiin väkeä. Poika lukee hyviä kirjoja.

- Sika on hyvää r o t u a . - Talossa on kaksi p o i k ä a .
Joukko i h m i s i ä .

Eroavaisuuksista huomattakoon:

1. Partitiivlia käytetään komparatiivin kanssa ilmoittamaan sitä, johon jotakin verrataan. Se on korvattavissa sanalla k u i n ymää asianomaisen sanan nominatiivilla. Partitiivi sijaitsee yleensä komparatiivin edellä. Esim. Minä olen s i n u a vanhempi. En tahdo jäädä t e i t ä huonommaksi. Te näytätte s i s a r t a n n e nuoremmalta.

2. Partitiivilla vastataan usein kysymyksiin: kuinka leveä, korkea, pitkä, paksu, syvä jne. tai minkä verran isompi, vanhempi, parempi jne. jokin on. Kysymyksessä on määrän ja mitan partitiivi. Esim. Kaivo on m o n t a metriä syvä. Nauha on s e n t t i ä leveätä. Kangas on v i i t t ä metriä (~ viisi metriä) pitkä. Potilas on tänään p i k - k u i s t a parempi. - Huomattakoon erikseen y h t ä, joka sopii minkä hyvänsä adjektiivin yhteyteen: Hän on y h t ä itsepäinen kuin sinä.

Tässä kohdin käytetään myös adjektiveja: l e v y i - n e n , k o r k u i n e n , p i t u i n e n , p a k s u i - n e n jne. genetiivin kanssa: kilometrin pituinen, sylen levyinen. Samoin: k a k s i metriä pitkä.

3. Partitiivlia käytetään ilmoittamaan syytä, esim. Hän kuoli v a n h u u t t a a n . M i t ä se teihin kuuluu? M i t ä huudat? M i t ä s jätit pyöräsi sateeseen? Lapsi itkee i l k e y t t ä ä n . Poika nukkuu l a i s k u u t - t a a n . Terve t u l o a !

4. Partitiivi ilmoittaa tunteen tai mielenilmaisun syytä tai esinettä.

Esim. Pojan on ikävä t o v e r i a . Minun tulee sääli h ä n t ä . Jänis juoksi k o i r i a pakoon. Hän pelkää h e n k e ä n s ä . Värisin sisällistä ja ulkonaista k y l - m y y t t ä .

5. Partitiivlia käytetään partiaalisena predikatiivina, kun halutaan saada esille, että predikatiivin osoittama ominaisuus leimaa subjektia kauttaaltaan, s.o. partitiivi ilmaisee subjektille kuuluvaa pysyvää ominaisuutta.

Esim. Maa oli m ä r k ä ä (kautaltaan). Värisokeus on p e r i n n ö l l i s t ä (aina ja kaikkialla). Onko se m a h d o l l i s t a? On i l m e i s t ä, ettei asiasta tule mitään. Miehet olivat totisen n ä k ö i s i ä.

Samoin on partitiivissa subjektin aluetta, piiriä, lajia, ainetta tai laatua ilmaiseva sana (substantiivinen predikaatiivi). Esim. Moskova on maailman suurimpia k a u p u n k e j a. Varpuset ovat l i n t u j a. Svjatoslav Richter on aikamme suurimpia p i a n i s t e j a. Ei ole kaikki k u l t a a, joka kiiltää. Oletko samaa m i e l t ä? Tämä ei ole v e t t ä, vaan v i i n i ä. Kiinalaiset ovat m o n g o l e j a (jokainen erikseen ja kaikki yhdessä).

6. Partitiivia käytetään o l l a verbin yhteydessä ilmoittamaan, m i n k ä s u h t e e n tai mistä kohdasta jokin on sellainen ja sellainen. Esim. Hän on s y n t y ä n s ä ~ s u k u a n s a karjalainen. Heitä on l u k u a n s a kovin paljon. Toveri N. on omaa s u k u a Kallas. A l k u a n s a kirja on venäjäksi kirjoitettu. Suosittelemani kirja on ainoa l a a t u a a n. R a h a sanalla on a l k u a n s a ollut toinen merkitys kuin nykyään.

7. Partitiivia käytetään irresultatiivisten verbien kanssa. Esim. H ä n t ä unettaa, sydäntäni k i v i s t ä ä j n e., ks. objekti.

8. Partitiivia käytetään ilmoittamaan t a p a a. Esim. Laiva meni täyttä v a u h t i a. Aja h i l j e m p ä ä ~ hyvää k y y t i ä. Painukaa suoraa p ä ä t ä hiiteen. Mies nukkui jo täyttä p ä ä t a. Radio puhui y h t ä m i t t a a. Nauraa täyttä k u r k k u a.

9. Partitiivia käytetään ilmoittamaan aikaa, mistä alkaen, minkä jälkeen ns. temporaalirakenteessa (passiivin II partisiippi). Esim. Kevään t u l t u a muuttolinnut palaa-
vat. Vieraiden l ä h d e t t y ä ryhdyin heti työhön. S y ö t y ä lähdettiin kävelemään. Isä sammutti sähkön n u k a h d e t t u a m m e. Tulkaa s y ö t y ä n n e.

10. Partitiivia käytetään huudahduksissa, jotka ilmaisevat ihastusta, ihmettelyä, hellittelyä ym. Esim. Sitä p o i k a a! Sitä k u l l a n m u r u a! Tavallisesti

part:n ohessa on jokin interjektio: Voi aikoja, voi tapoja!
Voi voitettuja! Voi tuollaista r a u k k a a, joka ei uskal-
la lausua totuutta. Hyi s i n u a! Oi tätä kultaista k o -
t i a!

S i s ä p a i k a l l i s s i j o i s t a

Sisäpaikallissijat - illatiivi, inessiivi, elatiivi -
merkitsevät:

1. Olotilaa, jossa joku tai jokin on tai toimii, eten-
kin henkisestä tai ruumillisesta tilasta puhuttaessa. Esim.
Olen j a n o i s s a n i ~ n ä l i s s ä n i ~ v i l u i s -
s a n i. Hänellä on suu i r v i s s ä ~ n a u r u s s a.
Hän on h u m a l a s s a ~ j u o v u k s i s s a ~ p ä i s -
s ä n s ä. Poika on k u u m e e s s a ~ n u h a s s a ~
y s k ä s s ä. Tyttö on i l o i s s a n s a ~ i h m e i s -
s ä ä n ~ m u r h e i s s a n s a ~ r a i v o i s s a n s a ~
s u u t u k s i s s a ~ v i h o i s s a n s a. Lap-
si oli e k s y k s i s s ä ~ v ä s y k s i s s ä. Sairas
heräsi t a j u i h i n s a. Hän joutui e k s y k s i i n.
Tuli v ä s y k s i i n ~ s u r u i h i n ~ r a i v o i -
h i n. Lapset ovat k u u l u v i s s a ~ k u u l u m a t -
t o m i s s a. Laiva on n ä k y v i s s ä ~ n ä k y m ä t -
t ö m i s s ä. He menivät n ä k y v i s t ä. Tulivat n ä -
k y v i i n. He ovat k i h l o i s s a ~ n a i m i s i s -
s a. Meni n a i m i s i i n.

2. Jonkin työn toimittamista. Esim. Mies käy t y ö s -
s ä ~ h a l o n h a k k u u s s a. Tyttö on lehmiiä p a i -
m e n e s s a. Nyt on k y s y m y k s e s s ä t ä r k e ä t a s i a t.
Tuli t y ö s t ä. Meni t y ö h ö n. Hän on aina ä ä n e s -
s ä. Olla l a k o a s a. Ei r e i s u s s a r i k a s t u, m u t -
ta viisastuu (Sananlasku). Olla v a r k a i s s a.

Joskus pannaan esine, jota haetaan, sisäpaikallissijaan,
esim.: Tyttö on h e i n ä s s ä. Poika on k a l a s s a ~
k a r j a s s a ~ l a m p a i s s a. Äiti on l e h d e k -
s e s s ä ~ l u u d a k s e s s a ~ m a n s i k a s s a
m a r j a s s a ~ m u s t i k a s s a ~ p u o l a s s a ~

perunassa ~ sienessä vaapukas-
sa. Tuli kalasta ~ marjasta ~ sienest-
tä. Meni marjaan ~ heinään ~ eloon ~
kauraan ~ tuohon.

3. Tilaisuutta, yhdessäoloa, esim.: Esitelmöin ko-
kouksessa. Olin hautajaisissa ~ huu-
tokaupassa ~ häissä. Hän oli kilpai-
luissa ~ konsertissa ~ naamiais-
sa ~ juhlatilaisuudessa ~ taide-
näyttelyssä ~ tansseissa ~ vie-
raissa. Meni kokoukseen. Tuli kokouk-
sesta.

Samoin: Joka tapauksessa hän oli oike-
assa.

4. Paikallissijat ilmaisevat ainetta, jolla jokin on
peittyntä, täyttyntä, tahraantunut tai jonka vallassa tai
jolla varustettuna jokin on. Esim. Mylläriin takki on jau-
hoissa. Ukon nuttu on savessa ~ tervas-
sa. Nenä on veressä. Otsa on hiessä. Onkos
naamani noessa? Tuomi on kukassa. Taivas on
tähdessä. Koivu on täydessä lehdessä. Leipä
on homeessa. Liha on madoissa. Pelto on huo-
nossa aidassa. - Pese nenäsi savesta. Liha on
tullut matoihin. Takki on tullut jauhoihin.

5. Sisäpaikallissijoja käytetään Suomessa useissa ta-
pauksissa, missä virossa käytetään genetiivillä postpositioiden
kanssa. Esim. Lintu lensi puuhun. Istuu puus-
sa. Läksi puusta. Äiti toi ruoan pöytään. Ruo-
ka on pöydässä. Puissa on vielä lehtiä. Leh-
det ovat pudonneet koivuista. Olin puheli-
messa. Tässä maalauksessa ~ kuvassa
hän on viisi-vuotias. - Kävin sukulaisissa. Olim-
me lääkäriissä ~ parturissa ~ suu-
tarissa. Meni lääkäriin. Tulin lääkä-
ristä.

I l l a t i i v i

Sitäpaitsi illatiivia käytetään vielä ilmaisemaan:

1. Tarkoitusta, johon jotakin käytetään tai johon se kelpaa, sopii käytettäväksi. Esim. T u p a k k a a n s i n ä r a h a s i k ä y t ä t . E n k u l u t a r a h o j a n i t u r h u u t e e n . H ä n e i k e l p a a s i i h e n t o i m e e n . E u k k o k ä y t t i t u n t i k a u s i a j a a r i t t e l u u n . K e l p a a ~ k y k e n e e ~ p y s t y y ~ s o p i i s i i h e n t e h t ä v ä ä n . H ä n s u n n i t t e e j a t k o a k i r j a a n .

2. Tarttumista, kiintymistä tai kiinnittämistä merkitsevien verbien yhteydessä illatiivi ilmaisee sen olennon, esi-
neen, kohdan tms., jonka pintaan tai piiriin liike päättyy. Esim. T a r t t u i h ä n e n k ä t e e n s ä . P a n i k ä ä r e e n k ä s i v a r t e e n . K o p u t i n r u u t u u n ~ o v e e n . T a u l u k i n n i t e t ä ä n s e i n ä ä n . L ö i p ä ä n s ä s e i n ä ä n . R i p u s t i t a k i n n a u l a a n . K i r j o i t t i p a p e r i i n ~ t a u l u u n . R y h t y ä ~ r u v e t a l a k k o o n . - H ä n k u o l i n ä l k ä ä n ~ t a u t i i n ~ v e t e e n ~ k u r j u u t e e n ~ s y ö p ä ä n . H e r ä s i s o i t t o o n .

3. Jos verbi merkitsee tapahtumaa, jonka tuloksena on jokin lukumäärän tai hinnan muutos, illatiivi saattaa ilmoittaa lukumäärän tai hinnan muutoksen rajaa. Esim. K a u p u n g i n a s u k a s l u k u n o u s i s a t a a n t u h a n t e e n . K u o l e v a i s u u s a l e n i p u o l e e n t o i s t a p r o s e n t t i i n . O p p i l a s l u k u n o u s e e e n s i v u o n n a v i i t e e n s a t a a n . E n t i e d ä , m u t t a s a n o v a t k u u t e e n k y m m e n e e n h e n k e e n o l l e e n .

4. O l l a , t u l l a , v a i h t a a , v e r r a t a yms. verbien yhteydessä illatiivi saattaa ilmaista yhtäläisyyttä tai yhdenveroisuutta. Esim. P o i k a o n i s ä ä n s ä . E n t i e d ä , m i h i n h ä n t u l e e , e i a i n a k a a n i s ä ä n s ä e i k ä ä i t i i n s ä . H ä n v a i h t o i h y v ä n h e v o s e n s a t u o m m o i s e e n k a a k k i i n . E i h ä n t ä v o i v e r r a t a e n t i s e e n e l ä i n h o i d o n n e u v o j a a n . V a i h d o i n k i r j a n i

t o i s e e n. Rinnastan tapaukset t o i s i i n s a.

5. Kielteisissä lauseissa illatiivi saattaa ilmaista ajan, jonka kuluessa asianomainen tekeminen ei ole tapahtunut, samoin myöntölauseissa, jotka muodostaan huolimatta ovat itse asiassa kielteisiä. Esim. Hän ei ole kahteen v u o - t e e n ollut Tallinnassa. Hyvään ~ isoon ~ moneen a i - k a a n en ole käynyt kotonani. Näin kylmää talvea ei ole ollut sataan v u o t e e n. Täällä ei ole v i i k k o - k a u s i i n satanut vettä. Ei kuulunut mitään hetkeen a i k a a n. Oletko nähnyt häntä pitkään a i k a a n? Tätä illatiivia tavallisesti käytetään vain yhdyssanoista (esim. m i e s m u i s t i i n, p ä i v ä -, v i i k k o -, v u o s i k a u s i i n) tai sapaliitoista, joihin kuuluu attribuuttina lukusana tai h y v ä ä n, i s o o n, k a u - k a a n, k o k o, m o n e e n, m u u t a m a a n, p a - r r i i n, p i t k ä ä n.

6. Illatiivit a i k a a n, a i k o i h i n, - p u o - l e e n ilmaisevat likimääräistä aikaa. Esim. Siihen a i - k a a n, kun isä lampun osti. Hän ei käynyt näihin a i k o i - h i n työssä. Tulit huonoon ~ sopimattomaan a i k a a n. S o t a - a i k a a n oli monenlaista puutetta. K e v ä t - p u o l e e n esiintyi joskus rehunpuutetta.

7. Illatiivi ilmoittaa tekemisen tapaa. Esim. Juttu päättyi l y h y e e n. Kuuntele t a r k k a a n! Kerro omaan t a p a a s i! Tavalliseen t a p a a n. V a r - m a a n k i n olet oikeassa. Kaikki huusivat yhteen ä ä n e e n.

8. Useiden u-, y-johtimellisten verbien yhteydessä käytetään illatiivia. Esim. a l i s t u a k o h t a l o o n - s a, h a r j a a n t u a t y ö h ö n, i h a s t u a j o - h o n k i n, i n n o s t u a a s i a a n, j o u t u a r i i p p u v a i s u u t e e n, k i i n t y ä ~ k y l - l ä s t y ä h ä n e e n, k e s k i t t y ä t y ö h ö n - s ä, n u k k u a: Nuku t u o k s u u n kukkien, nuku l a u l u u n lintujen (A. Rytkönen), p e r e h t y ä s i i h e n, p e r u s t u a s i i h e n, p ä ä t t y ä

siihen, rakastua häneen, rajoit-
tua siihen, sotkeutua toisten
asioihin, suostua ehdotukseen,
suhtautua siihen, tottua siihen,
tutustua siihen, tyytyä siihen,
vaikuttaa häneen.

Samoin käytetään illatiivin kanssa vastaavia adjektiivi-
ja substantiiveja. Esim. Pojan innostus asiaan
oli vilpiton. Hän ei ollut tyytyväinen vastaukseen.

E l a t i i v i

1. Elatiivi voi ilmaista syytä, aihetta, perustetta.

Esim. Itke sinä kissan k u o l e m a s t a, vaan älä minun
tähteni (A. Kivi). Onnittelen sinua erinomaisesta t u l o k -
s e s t ä. Hänet palkittiin kunniakirjalla mallikelpoisesta
t y ö s t ä. Kenen k ä s k y s t ä sen teit? Tein sen si-
nun v a i k u t u k s e s t a s i. Minä en suutu t y h -
j ä s t ä. Poika teki sen p e l o s t a. Miestä syytettiin
r i k o k s e s t a. Olen varma o i k e u d e s t a n i.
Häntä epäiltiin v a r k a u d e s t a. Tartto on kuuluisa
y l i o p i s t o s t a a n. Hän oli rikas r a h a s t a,
mutta köyhä y s t ä v i s t ä.

2. Edelliselle läheinen on puhumista, kirjoittamista,
ajattelemista, ymmärtämistä tai tuntemista merkitsevien ver-
bien yhteydessä oleva elatiivi, joka ilmaisee aiheen tai
esineen.

Esim. Siellä on kysymys m e n e t t e l y t a v a s -
t a. Herra tunnetaan h a t u s t a, k y p ä r i s t ä ä n
kuningas (Sananlasku). Muistuttakaa kansanedustajia heidän
l u p a u k s i s t a a n. Puhui uudesta k i r j a s t a.
Pitää s i i t ä. H e d e l m i s t ä ä n puu tunnetaan.
Ylpeili v ä h ä s t ä. Pidän l e i v ä s t ä. Kiitos
k i r j e e s t ä. Kiitoksia l a i n a s t a. Kiitän sinua
osoittamastasi y s t ä v ä l l i s y d e s t ä. Olen
kiitollisuudenvelassa k i r j e e s t ä.

3. Maksamista, myymistä, ostamista tai saamista merkit-

sevien verbien yhteydessä elatiivi saattaa ilmoittaa hintaa tai minkä asemasta jotakin saadaan. Esim. K i r j a s t a maksoin kaksi ruplaa. Hän ei suostu mistään h i n n a s t a (~ millä hinnalla) lähtemään. Hän antaa sanan s a n a s - t a. Möin sanakirjan viidestä r u p l a s t a. Annatko minulle kiven l e i v ä s t ä (= leivän asemesta, sijasta, verosta). Kävi t ä y d e s t ä kuin väärä raha.

4. Elatiivi saattaa ilmaista myös henkilöä, jonka mielihiteen mukaan jokin seikka on sellainen ja sellainen. Esim.: M i n u s t a tämä paikka on kaunis. H ä n e s t ä tämä juttu tuntui vähän ikävältä. Hänellä oli m i e l e s t ä ä n siihen syytä.

Huom. Heidän mielestään tapaus ei ole huomion arvoinen.

U l k o p a i k a l l i s s i j o i s t a

Ulkopaikallissijat - allatiivi, adessiivi, ablatiivi - ilmaisevat:

1. Paikkaa tai jonkin esineen päällyspintaa, lähtienoota tai jotakin aluetta, jonka rajoja ei ajatella (adessiivi) tahti paikkaa, jonka pinnalta, lähettyviltä, alueelta siirtyminen tapahtuu (ablatiivi) tai jonka pinnalle, lähettyville, alueelle liike päättyy (allatiivi).

Tähdet tuikkivat t a i v a a l l a. Hänen p ö y d ä l - l ä ä n on aina uusinta kirjallisuutta. Äitini tuli j o e i - l e n kaupunkiin, mutta hän ei ole vielä ensinkään käynyt k a u p u n g i l l a. Tyttö kävi k a i v o l l a. Hevonen on k o u l u l l a. Olin k u l t t u u r i t a l o l l a. Isä oli uudella r a k e n n u k s e l l a. Hän kävi y l i - o p p i l a s t a l o l l a. Autonkuljettaja istui n u o - t i o l l a, palasi n u o t i o l l e, lähti n u o t i - o l t a. Äiti tuli k a i v o l t a. Menin k a u p u n g i l - l e, tulin k a u p u n g i l t a.

Jos ulkopaikallissijan tarkoitteena on henkilö, niin sen avulla on ilmaistu sama kuin genetiivin ja l u o n a, l u o t a, l u o postpositioiden avulla ilmaistaan. Esim.

Hän on sepällä ~ lääkäriellä. Teiltä tultuani rupesin heti työskentelemään. Tuletko huomenna Kuusiselle? Päätin mennä tädilleni.

2. Ulkopaikallissijat ilmaisevat asentoa, asemaa, olo-tilaa tai olosuhteita. Esim. Olen istuallani. Tyttö on hyvällä tuulella ~ pahalla mielellä. Tulen mielelläni. Akka oli pahollansa. Poika oli paitasillan. Koivu on hiirenkorvalla. Silloin lintu laihimmillaan, milloin pojat pienimmillään (Sananlasku). Paha on kuumalla kävellä. Kyllä tämmöisellä tuulella pyykki kuivuu. - Nousin istuallani. Oletko palannut kesälomaltasi? - Koira pääsi irralleen. Poika tuli hyvälle tuulelle ~ hyvillään. Riisuutui paitasilleen. Täytyy maata, että pääset entisellesi.

3. Ulkopaikallissijat ilmaisevat työskentelyä, toimiskelua. Esim. Pojat olivat ojalalla (= ojaa luomassa). Kävin heinäällä. Pojat ovat ongella ~ nuotalla ~ verkoilla. - Isä on halolla ~ vedellä (= noutamassa). Lapset ovat puurolilla ~ suuruksella ~ illallisella ~ ruualla ~ kahvilla. Isä kävi markkinoilta. Lapset ovat sokkosilla ~ palloilla (mutta: pelata jalka-, käsi-, pesäpalloa). Millä asialla hän liikkuu? - Menivät lypsylle ~ nuotalle ~ vedelle. Käykää kahville! Meni päivällisille. Poika pääsi toiselle luokalle. Lapset rupesivat palloille. Isä tuli saamiiselta ~ vedeltä ~ halolta. Hän tuli ongelta. Lapset lakkasivat palloilta ja rupesivat piilloille.

Allatiivi

1. Jos verbi merkitsee aistivaikutelman tai mielipiteen muodostumista, allatiivi saattaa ilmaista vaikutelman tai

mielipiteen laatua. Esim. Ruoka maistuu p a h a l l e (~ p a h a l t a). Mies vaikuttaa l u o t e t t a v a l l e (~ l u o t e t t a v a l t a). Kukka tuoksui h y v ä l l e. Kuvaus näyttää m a i n i o l l e. - Näissä tapauksissa käytetään tavallisemmin kuitenkin ablatiivia.

2. Allatiivi semmoisten verbien kanssa kuin n a u r a a, h y m y i l l ä jne. ilmaisee halveksimista. Esim. 'Me nauramme sellaisille u h k a u k s i l l e. Hän ei edes naura huonoille v i t s e i l l e. Vihellän tälle k e r t o m u k s e l l e. Minä vihellän sellaisille m ä ä r ä y k s i l l e.

3. Useiden adjektiivien yhteydessä tavataan suhteen allatiivi. Esim. Hän on t y ö l l e a h k e r a ~ r a h a l l e a h n e ~ v i l u s t u m i s e l l e a r k a. H e i n ä n - k o r j u u l l e o t o l l i n e n i l m a.

A d e s s i i v i

1. Adessiivi ilmaisee ajankohdan tai -jakson, jolloin jotakin tapahtuu. Esim. S y k s y l l ä s a t o i v e t t ä. Se tapahtui kai t ä l l ä k u u l l a ~ v i i m e v i i k o l l a. I l l a l l a i s ä p a l a s i t y ö s t ä. P ä i v ä l l ä t y ö s k e n t e l e m m e, y ö l l ä l e p ä ä m m e. Y h d e k s ä n n e l l ä - t o i s t a s a t a l u v u l l a k i r j a l l i s u u t e m m e o l i n i u k k a. K e v ä t l u k u k a u d e l l a s u o r i t i n n e l j ä t e n t t i ä. Se oli oikea sana oikealla a j a l l a. Joka t y y n e l l ä m a k a a, s e t u u l e l l a s o u t a a (Sananlasku). Mistä puhuimme viime k e r r a l l a? - Ajanilmauksina ovat adessiivit ovat tav. adverbeja, vain muutamain voi liittyä attribuutti (tällöin on kysymyksessä a i k a, h e t k i, k a u s i, k u u, - k y m m e n, - l u k u, - s a - t a, t u n t i, v i i k k o sanojen yksikön adessiivi).

2. Adessiivia käytetään ilmaisemaan ikää sanaliitoissa, joihin kuuluu o l l a verbi ynnä k u u k a u d e l l a, k y m m e n e l l ä, v i i k o l l a, v u o d e l l a. Esim. Poika on toisella v i i k o l l a ~ k u u k a u d e l l a ~ v u o d e l l a. Lapsi on k o l m a n n e l l a

(= kolmannella vuodella). Ukko on jo yhdeksännel-
l ä k y m m e n e l l ä (= 80:n ja 90:n ikävuoden välil-
lä). Rakennus on jo toisella sadalla. Hän on
n e l j ä n n e l l ä k y m m e n e n n e l l ä (= 39 vuotta
täyttäneet).

3. Adessiivi ilmaisee välikappaleen tai teon suoritus-
keinoon.

Esim. Tulitko laivalla ~ junalla ~
a u t o l l a ? Matkustimme lentokoneella Mos-
kovaan. Leikkasi leipää veitsellä. Kirjoitamme
k y n ä l l ä . Meni veneellä. Öillä päivät
jatketaan, p e t ä j ä l l ä pellon siemen (Sananlasku).
Pesen sen saippualla pois. Kielellänsä
lintukin laulaa (Sananlasku). Näinhän sen omilla silmil-
l ä n i .

Kysymyksessä voi olla hinta, maksuväline: Ostin sana-
kirjan viidellä ruplalla. Tee omilla
r a h o i l l a s i mitä haluat. Hän sai turkin sadal-
l a r u p l a l l a . E i s e h i n n a l l a pilattu ole.
Talo on rakennettu suurilla kustannuksilla.

4. Eräät adessiivit ilmaisevat tekemisen tapaa.

Esim. Autan häntä ilolla. Tein sen suurella kii-
r e e l l ä . Sanoin sen leikilläni. Älä kilju sil-
l ä l a i l l a . Poika on opiskellut erittäin hyvällä me-
n e s t y k s e l l ä . Asia on käsitettävä toisella ta-
v a l l a . Auto lähestyi kovalla v a u h d i l l a . Puhu
kovalla ä ä n e l l ä ! Menen mielelläni. Lukko
korjattiin suurella v a i v a l l a .

A b l a t i i v i

1. Ablatiivi ilmaisee olelleen, jolle tiedustelu tai
pyyntö esitetään. Esim. Pyydän Teiltä anteeksi lai-
minlyöntiäni. Professori anoi virkavapautta rehtoril-
t a . Utelin lääkäriltä vointiasi.

2. Ablatiivi ilmoittaa sen, jolta jotakin kielletään

tai salataan, tai jonka haltuun joutumiselta jotakin varjellaan. Esim. Äiti kätki avaimet lapsiltaan. Hän salasi vaimoltansa sairautensa. Piilottaa tikut lapsiltaan. Kaikki elolliset oliot olivat kätkeytyneet jonnekin suojaan näiltä luonnon vihaisilta voimiltaan. Neuvostoarmeija suojelee Synnyinmaatamme vihollisiltaan. Varjele tomaatteja yökylmitä!

3. Jos verbin merkitys on passiivinen, ablatiivi saattaa sen yhteydessä ilmoittaa henkilön, jonka vahingoksi tai hyödyksi jotakin tapahtuu. Esim. Häneltä kuoli isä. Minulta hukkuu kukkaro. Pojalta katkesi käsi. Keneltä putosi hansikas? Vieraalta jäi tänne sateenvarjo. Lapselta katkesi jalka. Jokos sinulta jutut loppuivat? Miehellä paleltui korvat.

4. Eräissä tapauksissa ablatiivi ilmaisee estävää syytä. Esim. Hän ei saanut naurultansa puhua. En saa nukutuksi melulta. Lentokone ei päässyt lähtemään sumulta. En uskalla isältäni. Ei pelto kurjen sonnalta kasva (Sananlasku). En pääsetöltäni. Hän ei huomannut kirjoittamiselteän mitään.

5. Ablatiivi saattaa ilmaista joskus mittayksikköä, jonka mukaan koko hinta, palkka yms. lasketaan. Esim. Maito maksaa kaksikymmentä kopeekkaa litralta. Konekirjoittaja sai kymmenen kopeekkaa sivulta. Palkkansa on kaksi sataa kuukaudelta. Puista maksettiin viisi ruplaa metriltä.

6. Verbien yhteydessä, jotka merkitsevät aistivaikutelman tai mielipiteen muodostumista, ablatiivi ilmoittaa vaikutelman tai mielipiteen laatua. Esim. Talo näyttää kunnialta. Omenat maistuvat happamilta. Kädet haisevat tervalta. Sinappi maistuu karvaltata. Vesi tuntui kylmältä. Juttu tuntuu pahalta. Puku näyttää hyvältä.

7. Sanaliitoissa, joissa on olla tai tulla verbi ymnä sen nominatiivi-, partitiivi- tai translatiivi-

täydennys, ilmaisee ablatiivi, minkä suhteen jokin on sellainen ja sellainen. Esim. Hän on i ä l t ä ä n vanha, mutta m i e l e l t ä ä n nuori. Poika on hyvä t a v o i l t a n s a. Oppilaita on l u v u l t a n s a parikymmentä. Kirja on mielenkiintoinen s i s ä l l y k s e l t ä n s ä. Poika oli s u k u n i m e l t ä ä n Rintala.

8. Eräät ablatiivit ovat ajanilmauksia. Esim. Ilmoitin e n n a k o l t a tulostani. En ollut e n s i m m ä l t ä tuntea sinua. Tämä esine on r a u t a k a u d e l t a. Rakennus on viime v u o s i s a d a l t a. Nousen kello k u u d e l t a. Palaan kello y h d e l t ä.

E s s i i v i

Essiivi saattaa ilmaista teko- tai tapahtuma-aikaa.

1. Essiiviä käytetään, jos ajanilmoituksena on jonkin juhla- tai viikonpäivän nimitys. Esim. Hän tuli vasta v a p p u n a. Luento on m a a n a n t a i n a. Meillä on l a u a n t a i n a sauna. Tuletko k e s k i v i i k k o n a meille?

2. Essiiviä käytetään usein ajanilmoituksena, jos sillä on attribuutti tai se on yhdyssana. Esim. E r ä ä n ä p ä i v ä n a hän tuli luokseni. K u u m a n a k e s ä n ä on paljon paarmoja. T ä n ä p ä i v ä n ä en mene kotiin. Hän oli toukokuun j u h l i n a meillä. Saat sen t u l e v a n a v u o n n a ~ t ä n ä v u o n n a ~ e n s i k e s ä n ä ~ t u l e v a n a k e v ä ä n ä ~ j o n a k u n a s y k s y n ä . M a a n a n t a i a a m u n a tulen uudelleen. T o r s t a i - i l t a n a hän lupasi palata. Hän ei nukkunut n ä i n ä k a h t e n a y ö n ä. Talo rakennettiin k a h t e n a v u o n n a (~ kahdessa vuodessa).

3. Essiiviä o l l a verbin yhteydessä käytetään ilmaisemaan asemaa, tilaa, tehtävää yms. Esim. Olen y l i o p p i l a a n a toista vuotta. Veljeni on E l v a s s a o p e t t a j a n a. Hän oli i t s e s a i r a a n a. Hän on siellä k o t i m i e h e n ä . Asia on h a r k i t t a v a n a .

Käsikirjoitus on olemassa vain kahtena kappaleena.

4. Sama tehtävä essiivillä saattaa olla useiden muidenkin verbien yhteydessä. Esim. Sisareni toimii Tartossa kirjastonhoitajana. Me asumme talossa vuokralla isina. Jäämme uteliaina odottamaan jatkoa. Elä onnellisena! Ukko kävelee suorana. Muistelemme sinua kiitollisina.

Molemmissa viimeksi esitetyissä ryhmissä mainitut essiivit on kieliopissa tavallisesti luettu predikatiivi-adverbiaalin piiriin kuuluviksi.

5. Essiivi voi ilmaista olosuhteita jonkin tekemisen tapahtuessa tai asianomaisen tekemisen syyntä tai ehdon. Tällaisissa tapauksissa essiivin sijasta yleensä voi käyttää sivulausetta. Kieliopissa nimitetään sitä essiiviä apposiitioksi. Esim. Hän kuoli vanhana (= Hän kuoli, kun hän oli vanha). Poikana hän oli aivan toisenlainen. Ylioppilana minun on käytävä luennoilla. Päivän työstä uupunena nukahdin heti. Nuorena on vitsa väännettävä. Keitto nautitaan kuumana. Tapsasin pesän tyhjäksi. Saisinko kymmenen ruplaa ruplan rahoina? Kunnioitan häntä jalona ihmisenä. Mitä kirjoja olet käyttänyt lähteinä? - Pitää joutakuta jonakin. Olen sinua pitänyt kunnan miehenä. Pidän häntä lahjakkaana ylioppilana.

Translatiivi

1. Translatiivi saattaa ilmaista aikaa samoin kuin eestissäkin. Esim. Kokous lykättiin huomiseksi (~ huomiseen). Tulen kotiin kello kahdeksi. Työtä riitti koko päiväksi.

2. Translatiivi voi joskus ilmoittaa tapaa. Esim. Olkaa siinä ihmisiksi! Eivät he osaa käyttäytyä ihmisiksi (= ihmisten tavalla). Nyt eletään herroriksi. Huomattakoon erityisesti: Vieraita tervehditään venäjäksi ja eestiksi. Kirjoituksen referaatti on laadittu englanniksi ja sak-

s a k s i . Kirjoitan hänelle aina s u o m e k s i . Hän puhui r a n s k a k s i (~ ranskaa ~ ranskan kielellä). Vrt. hän esitti tervehdyksen s u o m e k s i , mutta: h y - v ä l l ä s u o m e n k i e l e l l ä t a i h y v ä ä s u o m e a k ä y t t ä e n .

3. Translatiivi o l l a verbin yhteydessä saattaa ilmaista asianhaaraa, mihin katsoen jokin on odottamatonta. Esim. Lapsi on i k ä i s e k s e n s ä isokokoinen. Näin v a r h a i s e k s i t ä ä l l ä on väkeä paljon. Hän on hyvin lukenut mies niin nuoreksi m i e h e k s i . Samaan tapaan: Hän oli liian heikko v o i d a k s e e n matkustaa kaupunkiin. L u u l l a k s e n i ei sinulla ole velkoja.

4. Muutamien verbien yhteydessä translatiivi saattaa ilmaista tuloksen tai seurauksen. Esim. Tuli poltti talon t u h k a k s i . Rangaistus on hänelle h y v ä k s i . Olkoon tämä teille o p i k s i . O n n e k s i olkoon! - Samantapaisia ovat sellaisetkin tiiviit sanaliitot kuin n ä e n h y v ä k s i , o l k o o n m e n n e e k s i , p a n e n p a h a k s i ~ t u p a k a k s i ~ t ö p i - n ä k s i .

5. Eräiden verbien yhteydessä translatiivi saattaa ilmoittaa tilaa, ominaisuutta, tehtävää, asemaa, johon joku joutuu tai mihin sen ajatellaan joutuvan. Esim. Poika aikoo i n s i n ö ö r i k s i . Hän antoi kirjan minulle l a i - n a k s i ~ l a h j a k s i . Vastustajat haukuttiin p a - t a l u h a k s i . Ukko on käynyt kovin h u o n o k s i . Kirjoitan käsikirjoitustani p u h t a a k s i . Hän luki l ä ä k ä r i k s i . Tyttö tuli y l i o p p i l a a k s i . Poika tuli äidille a v u k s i . Hänet vihittiin t o h - t o r i k s i viime promootiossa.

6. Muutamien verbien yhteydessä translatiivi ilmaisee tekemisen tarkoitusta tai sitä, mihin jokin kelpaa tai sopii tai mitä varten jotakin tapahtuu. Esim. Ei ole vanhasta enää t y ö m i e h e k s i . Kyllä tämä välttää l u s i k a k s i . Hän kelpaa ~ sopii p u h u j a k s i . Juon maljan o n - n e k s e s i . Meillä on viljaa vain omiksi t a r p e i k - s i . Lauleli ihmisten i l o k s i . Juoksen vähän t e r -

v e y d e k s e n i .

7. Eräät translatiivit esiintyvät lauseessa irtoaineksinä. Esim. e n s i k s i ~ e n s i m m ä i s e k s i 'pro primo', t o i s e k s i 'pro secundo', k o l m a n n e k s i 'pro tertio' jne. l o p u k s i , v i i m e k s i , e s i m e r k k i k s i y m.

A b e s s i i v i

Abessiivi ilmaisee jonkin esineen puutetta (tai että tekeminen tapahtuu sen puutteen vallitessa tai sitten ilman seh apua). Esim. E n t a r k e n e t a k i t t a . K y l l ä m i n ä l u k e a n ä e n l a s e i t t a k i n . K ä y t o i m e e n v a i n p i t e m m i t t ä p u h e i t t a . R a h a t t a e t t u l e t o i m e e n . J o k a s y y t t ä s u u t t u u , s e l a h j a t t a l e p p y y (S a n a n l a s k u) . J o k a k u r i t t a k a s v a a , s e k u n n i a t t a k u o l e e (S a n a n l a s k u) . Ä ä n e t t ä o n h u l l u k i n v i i s a i n (S a n a n l a s k u) .

Murteissa ja kansanrunoudessa tavataan abessiivi myös i l m a n preposition yhteydessä. Esim. S i l l o i n i l m a n s y y t t ä i t k i n , i l m a n v a i v o i t t a v a l i t i n , k u n i t k i n i s ä n s y l i s s ä . . .

Kirjakieleessä i l m a n on käytettävä partitiivin yhteydessä. Esim. O l e n i l m a n r a h a a . I l m a n s u u r i a k u s t a n n u k s i a e m m e s a a j u h l a a t o i m e e n .

Abessiivi ei ole suomessa niin tavallinen kuin monet muut sijamuodot. Tuntuu siltä kuin i l m a n y n n ä p a r t i t i i v i o l i s i n y k y s u o m e s s a v a l t a a m a s s a a l a a a b e s s i i v i l t a .

Huomattakoon III infinitiivin abessiivi, jota ei voida korvata sanaliitolla i l m a n y n n ä p a r t i t i i v i . E s i m . S a a v u i n t ä n n e n ä k e m ä t t ä h ä n t ä . E i t u l e e l o e t s i m ä t t ä , k a l a j a l a n k a s t a m a t t a (S a n a n l a s k u) .

Muistettakoon, että abessivia ei saa suomessa käyttää attribuuttina niinkuin eestissä (esim. ei saa sanoa hännättä koira), vaan sen asemesta käytetään karitiiviadjektiveja. Esim. O n h ä p e i s s ä ä n k u i n h ä n n ä t ö n k o i r a . L e n s i v ä t k u i p ä ä t t ö m ä t k a n a t . K a n n e t o n k a t t i l a .

K o m i t a t i i v i

Komitatiivi ei ole aivan yleinen sijamuoto, ja kirjallisuudessa esityksessä se nähtävästi on tavallisempi kuin suullisuudessa.

Komitatiivia käytetään vain monikollisena, vaikka sen merkitys saattaa olla myös yksiköllinen. Komitatiivin päättettä - n e seuraa omistusliite. Omistusliitettä ei kuitenkaan käytetä adjektiiveissa eikä pronomineissa, jotka ovat komitatiivin attribuutteina.

1. Komitatiivin tehtävänä on useimmiten ilmaista, minkä seurassa jotakin tapahtuu. Esim. Ukko meni a k k o i n e e n kaupunkiin. Mies lähti kaikki n e t a v a r o i n e e n matkalle. Meillä oli mukana magnetofoni siihen kuuluvine l i s ä l a i t t e i n e e n . Olette tervetullut p e r h e i n e e n . Ostimme traktorit tarvittavine v a r a o s i n e e n . Talo myytiin i r t a i m i s t o i n e e n . Työmies Juntusen piti lähteä kotoaan v a i m o i n e e n , p i e n i n e l a p s i n e e n ja vähine t a v a r o i n e e n . Me rakastamme S y n n y i n m a a t a m m e m e t s i n e e n , j ä r v i n e e n , k y l i n e e n , k a u p u n k e i n e e n .

2. Joskus komitatiivi saattaa ilmoittaa myös välinettä tai keinoa tai aihetta. Esim. Älkää koskeko kirjoihin likaisine k ä s i n e n n e ! Hän harppasi pitki n e s ä ä r i n e e n yli aidan. Pois siitä s o r m i n e s i s o r k k i m a s t a ! L a p s i l a u m o i n e e n i s o i s ä n i o l i v a i k e a s s a a s e m a s s a .

3. Huomattakoon muutamia erityistapauksia: Päivällisen hinta on k a i k k i n e e n puolitoista ruplaa. Sain lähteä niine h y v i n e n i . Sai palata niine h y v i n e e n . Jatkoimme matkaa omin n o k k i n e m m e . Oli siinä maito p o i k i n e e n . Onpa siinä kivi p o i k i n e e n . Laiva hukkui m i e h i n e e n p ä i v i n e e n . Talo paloi k a l u i n e e n p ä i v i n e e n . Kukkaroni hävisi r a h o i n e e n p ä i v i n e e n .

neen. Häntineen päivineen metrin pituinen eläin.

Huomautus. Komitatiivin asemesta voidaan usein käyttää myös genetiiviin liittyvää kanssa sanaa. Esim. Näin miehen tulevan poikineen l. poikansa tai poikiensa kanssa. Sitä on käytettäväkin, jos epäselvyyttä syntyy lukumuodon suhteen.

I n s t r u k t i i v i

Instruktiivinkin esiintymisalue on suppeampi kuin useimpien muiden sijojen. Instruktiivia käytetään enimmäkseen vain monikkumuotoisena, yksikkö on usein tuntematon.

1. Instruktiivi ilmoittaa välinettä tai keinoa, jota käyttäen tekeminen suoritetaan. Esim. Mies veti köydestä kahden käden ~ kaksin käsin. Tähteä ei näe paljain silmin. Näin sen omin silmin ~ omin silmini. Akka puhui lipein kielin. Lapsi ryöminelin jaloin. Kevät lähenee pitkin askelin. Aicoin muutamain valituin sanoin kiittää. Pidimme kiinni kannastamme kynsin hampain. Sali oli somistettu Neuvostoliiton lipuin.

2. Instruktiivi ilmoittaa jonkin tekemisen tapahtumaolosuhteita ynnä keinoa. Esim. Lapset juoksivat tuulussa hulmuvain hiuksin. Laulua kuunneltiin paljastetuin päin. Työ alkoi hyvin ente in. Hallatar haastaa, soi sävel sortuvin siivin (E. Leino). Joesta pääsee yli kuivin jaloin.

3. Instruktiivi esiintyy usein määränilmauksena, enimmäkseen distributiivisesti ilmaisten missä erin tai kuinka suuressa joukossa. Esim. Näitä ei myydä yksin kap-palein. Hän ei kulkenut tietään pitkin matkoin, vaan vähin erin. (Kuinka jaksat?). "Yksin päivin." Yksin päivin ikäkin kuluu (Sananlasku). Minne te kolmen miehen menette? Kahden on kulkea hauskempi. - Tämä on metrin ~ sentin pitempi, hiukan parempi, monin kerroin isompi.

4. Muutamissa yksityistapauksissa instruktiivit ovat ajanilmauksia. Esim. Ö i n ja p ä i v i n on ystävänäi kohtalo mielessäni. Peseydyn a a m u i n i l l o i n . Hän käytti korkeata valkoista kaulusta k e s i n t a l - v i n . Lenin-palkinnot jaetaan k e v ä i n . Kello lyö täysin t u n n e i n . - K e s ä i s i n tahtoisin oleskella Karjalassa. S u n n u n t a i s i n hän nousi myöhään.

5. Instruktiivit ilmoittavat usein tekemisen tapaa. Suurimman ryhmän niiden joukossa muodostavat komparatiivien ja superlatiivien monikon instruktiivit. Esim. Lääkäri tutki potilaan t a r k o i n . Hyvin käy, kun p a h o i n pelkää (Sananlasku). Hän vei kirjani v a r k a i n pois. Älä käännä opettajaan s e l i n . Kun on nuttu nurin p u o - l i n , niin on omni oikein p u o l i n (Sananlasku). Puhu k o v e m m i n ! Tule n o p e a m m i n ! Hän juoksi v i k k e l ä m m i n kuin sinä, mutta veljeni juoksi kaikkein n o p e i m m i n . Hän kirjoittaa k a u n i i m m i n kuin sinä. Tule mitä p i k i m m i n !

6. Instruktiivi voi irrallisena esiintyä paikallissijan kanssa. Esim. Kulje tiesi pystyssä p ä i n . Hevonen kuuntelee pystyssä k o r v i n . Jouksi hajalla h i u k s i n . Haasteli haralla h a p s i n (E. Leino).

VERBIEN KÄYTÄNTÖ LAUSEESSA

Passiivista

Puhekielessä käytetään passiivin indikatiivin preesenssiä aktiivin imperatiivin monikon 1. persoonan merkityksessä.

Esim. Mennään nyt! Ei huolita (= älkäämme huoliko) siitä! Kun ei kerran voida olla yhdessä, niin erotaan. Lähdetään-päs tupakalle!

Eestissä käytetään tässä tapauksessa enimmäkseen aktiivin indikatiivin preesensin monikon 1. persoonaa (esim. Lähme nüüd!), koska imperatiivin monikon 1. persoonan esiintymät ovat juhlallisia tai kirjallissävyyisiä kuten suomessakin (esim. Mingem nüüd! Tõuskem! - Menkäämme nyt! Nouskaamme!).

I n f i n i t t i m u o d o i s t a

I infinitiivi

1. p i t ä ä ja a l k a a verbien kanssa käytetään suomessa I infinitiiviä. Esim. Minun p i t ä ä l ä h t e ä kotiin. Äidin p i t i t u l l a a p u u n . Pojan p i t i p y y t ä ä a n t e e k s i . Lapsen p i t ä ä a u t t a a ä i t i ä . Tyttö a l k o i k i r j o i t t a a .

Mutta: rupesi kirjoittamaan.

2. I infinitiivin lyhyempi muoto muodostaa yhdessä deskriptiivisen tai synonyymiluonteisensa verbin kanssa ns. koloratiivisen konstruktion. Tässä on toiminnan päällimaisin juuri I infinitiivi, koska sanaliiton toinen jäsen vain sävyttää merkitystä sekä ilmaisee persoonan, ajan ja moduksen. Esim. Tyttö i t k e ä v e t i s t e l e e . Mitä siinä seistä töllötät? Nauraa hohottaa. Toisen talon rannassa pu-

hua pajatteli lapsilauma (J. Aho).

3. o l l a verbin finiittimuotojen kanssa käytetään I infinitiiviä ilmaisemaan toteutumallaan olevaa tekoa tai tapahtumaa. Esim. O l i n p a k a h t u a harmista. Olin kuolla säikähdyksestä uutisen kuultuani. Seinäpaperit olivat syttyä tuleen. Hän huutaa niin että korvat ovat mennä lukkoon.

Tässä tapauksessa on I infinitiivi merkitykseltään läheistä sukua muodostukselle - o l i n k u o l e m a i s i l l a n i , josta ks. III infinitiivi.

4. I infinitiivin pitempi muoto ilmaisee verbin kanssa tekemisen tarkoitusta. Esim. Hän kävi joella u i d a k s e n s a . Emme elä s y ö d ä k s e m m e , vaan syömmee l ä ä k s e m m e . Pikku tytöt nousivat l ä h t e ä k s e e n . Tuon vettä j u o d a k s e s i .

Täten käytetty I infinitiivin translatiivi vastaa finaalista lausetta: juodaksesi = että joisit (ks. finaali-rakenne).

5. Erityisesti on huomattava o t t a a verbin ja I infinitiivin pitemmän muodon esiintymä, joka ilmaisee jonkin tehtävän suorittamisen vastaanottamisen tai kieltolauseissa jonkin toiminnan tuloksettomuuden. Esim. Seppä otti polkupyörän k o r j a t a k s e e n . Otin käännöstyön t e h d ä k s e n i . Hän otti e s i t t ä ä k s e e n asian. Otti näin p u h u a k s e n s a . Eukko ei ottanut ü s k o a k s e e n . Asia ei o t a o n n i s t u a k s e e n .

6. Lauseissa, joissa on subjekti, o l l a verbi ja predikatiivi, I infinitiivin pitempi muoto ilmaisee tarkoitusta tai suhdetta. Esim. Suunnitelma on vaikea t o t e u t t a a k s e m m e . Vene oli kevyt s o u t a a k s e n s a . Kirja on hyvä l u k e a k s e s i . Hän on liian heikko v o i t t a a k s e e n taudin. Hän oli kylliksi tyhmä heti paikalla k y s y ä k s e e n (J. Aho). Tämä mäki on r a s k a s n o u s t a k s e m m e .

7. Muutamat I infinitiivin pitemmän muodon esiintymät ilmaisevat puhujan tai kirjoittajan käsityksen sanotun pätevydestä.

Esim. Luullakseni tuo mies ei ole luotettava. Kirja on jo tietääkseni ilmestynyt. Asia on (minun) käsittääkseni ~ luullakseni ~ muistaakseni ~ nähdäkseni ~ tietääkseni koko lailla toisin.

II infinitiivi

1. II infinitiivin inessiivi ilmaisee useimmiten tekemistä, joka on samanaikainen kuin hallitsevan verbin ilmaiseva toiminta. Aktiivin infinitiivin subjektia voidaan ilmaista genetiivillä tai omistusliitteellä. Jos taas persoonaa ei ole ilmaistu, käytetään passiivimuotoa. Esim. Kevään tullessa muuttolinnut palaavat. Tyttösen hymyilleessä alkoivat toisetkin hymyillä. Hiki laiskan sydessänsä, vilu työtä tehdessänsä (Sananlasku). Aika menee arvellessa, päivä päätäkään nellessä. Mennessä viivytettiin matkalla kauemmin kuin tullessa. Kukaan ei ole seppä syntyeessään (Sananlasku). Poikkean teille palateshani. - Velka on vaadittessa maksettava. Ks. myös temporaalirakenne.

2. II infinitiivin inessiiviä esiintyy muodollisissa kysymyksissä, joiden tarkoituksena on ilmaista, ettei sen eikä sen tiellä ole esteitä, vaan päinvastoin että se ja se sujuu hyvin. Esim. Mikä heidän on siinä ollessa: vuokratta saavat olla. Mikä on voidessasi!

3. II infinitiivin instruktiivi ilmaisee enimmiten tapaa tai keinoa. Esim. Poika tuli itkien kotiin. Ei siitä tule kalua korjatenkaan. Huokailleen se kulki eteenpäin. Kuuset paukkuen palavat, hullut kulkevat kehuun (Sananlasku). Käyden kylään päästään, juosten tielle jäädään. Kysyen kylän löytää (Sananlasku). Ei uni maaten loppu. Ei kukko käskien laula.

4. Joskus II infinitiivin instruktiivilla voi olla temporaalinenkin merkitys. Esim. Palaamme kysymykseen tilaisuuden

t u l l e n . Poikkean teille m e n n e n t u l l e n (= sekä menessäni että tullessani). Parempi lehmä l y p - s ä e n kuin t a p p a e n (Sananlasku). Musta minä muiden n ä h d e n , valkea oman emosen (Sananlasku).

5. Eräissä yksityistapauksissa II infinitiivin instruktivilla voi olla muitakin merkityksiä. Esim. Äiti luki kirjeen kaikkien k u u l l e n . Ei siinä k u u l t e n i (= kuulemani mukaan) ole perää.

III i n f i n i t i i v i

1. Suomessa käytetään muutamien verbien kanssa (k ä s - k e ä , p y y t ä ä , p y r k i ä , t o t u t t a a , y l l y t t ä ä jne.) johdonmukaisemmin III infinitiivin illatiivia kuin eestissä. Esim. Opettaja käski minua a v a a m a a n ikkunan. Yleisöä pyydetään o l e m a a n tupakoimatta. Pyydän teitä lyhyesti k e r t o m a a n asi- anne. Minä vaadin häntä tähän r y h t y m ä ä n . On pyrit- tävä l i s ä ä m ä ä n tuotantoa. Hoitaja neuvoi potilasta o t t a m a a n aurinkokylpyjä.

2. t u l l a -verbi III infinitiivin illatiivin kanssa ilmaisee tulevaa tekemistä, ns. liittofutuuria. (Joskus sil- lä voi olla muitakin merkityksiä.) Esim. Tiedän, että hän tulee l u k e m a a n kirjeeni huolellisesti. Ei hän tule sitä t i e t ä m ä ä n . Hän tulee t e k e m ä ä n sen hyvin.

3. o l l a -verbin ohessa m a i n e n - , m ä i n e n - johdannaisen monikon adessiivi omistusliitteellisenä ilmaisee, että teon tapahtuminen on aivan lähellä, tuossa paikassa odo- tettavissa. Esim. Olin jo l ä h t e m ä i s i l l ä n i , kun hän tuli. Olimme työtä a l o i t t a m a i s i l l a m - m e . Äiti oli juuri a n t a m a i s i l l a a n rahat, kun isä tuli kotiin. - Aivan samassa tehtävässä käytetään, kuitenkin harvemmin, o l l a -verbiä ja III infinitiivin yk- sikön adessiivia. Esim. Olin jo n u k k u m a l l a n i . Sydän on p a k a h t u m a l l a a n surusta. Olin p u - t o a m a l l a n i sillalta.

4. III infinitiivin adessiivi ilmoittaa hallitsevan verbin tekemisen välikappaletta l. keinoa.

Esim. O p e t t a m a l l a opimme. E n p ä ä s e k ä v e - l e m ä l l ä . T e k e m ä l l ä työ valmistuu, ei vai-voja v a l i t t a m a l l a . Kapitalistisissa maissa toi-set ihmiset elävät työtä t e k e m ä l l ä , toiset r i i s - t ä m ä l l ä ja k e i n o t t e l e m a l l a .

III infinitiivin adessiivia saman verbin persoonamuodon kanssa käytetään verbin tekemisen erikoisen voimakkuuden il-
maisemiseksi.

Esim. P y y t ä m ä l l ä pyydän, että te tulisitte. K o e t t a m a l l a koettivat. V a a t i m a l l a vaa-ti.

5. III infinitiivin abessiivia käytetään joskus impe-ratiivin kieltomuodon asemesta.

Esim. O l e v a l e h t e l e m ä t t ä ! O l e n a u - r a m ä t t ä viisaampiesi puheille! Olkaa l ö r p ö t - t e l e m ä t t ä !

Samoin: Olla vai ollako o l e m ä t t ä ? On parasta olla l ä h t e m ä t t ä . -

6. p i t ä ä verbin kanssa käytetty III infinitiivin instruktiivi ilmaisee nykysuomessa tavallisesti velvollisuut-ta tai pakkoa (= pitää lähteä), mutta arkaistisessa tyyliissä se ilmaisee futuuria.

Esim. Sinun pitää jo lähtemän. Hänen pitää hevonen val-jastaman (=valjastaa). Otsasi hiessä pitää sinun työtä teke-män. Sinun pitää vielä näkemän. - Työ pitää tehtämän.

7. Kaikista transitiiiviverbeistä voi III infinitiivi esiintyä adjektiivisena. Sen johdosta, että sanallitossa, jossa tällainen III infinitiivi on, tavallisesti on myös te-
kijä l. agentti, jota ilmaistaan genetiivillä tai omistus-liitteellä, sitä on nimitetty agenttipartisiipiksi l. -infi-nitiiviksi.

Esim. Tämä oli sepän t a k o m a kirves. Auringon h a a l i s t a m a t hiukset olivat kahdella letillä. Es-meralda oli hienoin nimi, minkä hän l u k e m i s t a a n kirjoista muisti (A. Brink). O p p i m i e n n e sanojen

taivutusta ei pidä unohtaa. Sinun kirjoittamassasi ainekirjoituksessa ei ole yhtään virhettä. Kuulemani tiedon mukaan hän on sairas.

IV infinitiivi

1. IV infinitiivin nominatiivia käytetään olla verbin yksikön 3. persoonan yhteydessä ilmaisemaan velvollisuutta tai pakkoa. Persoonaa ilmaistaan datiivi-genetiivillä.

Esim. Jokaisen on tekeminen työtä. Sitä kuus-
ta kuuleminen, jonka juurella asunto (Sananlasku).
Kyllä minun on nyt lähteminen. Hänen oli työskenteleminen aamusta iltaan.

2. IV infinitiivin partitiivia olla verbien kielteisen muodon yhteydessä käytetään kieltä tai epäilystä sisältävissä lauseissa.

Esim. Meidän ei ollut sinne menemistä (=meidän ei ollut hyvä mennä sinne). Ei koira karvoihin katso-
mistä. Kylään ei ollut nyt menemistä,
yöllä siellä oli käynyt vihollinen.

3. IV infinitiivin nominatiivia käydä verbin yksikön 3. persoonan yhteydessä käytetään ilmaisemaan tekoa, joka sopii jonkun tehtäväksi.

Esim. Minun kävisi jo muuten uiminen, mutta vesi on kylmää. Käykö oikeakielisyysohjeiden mukaisesti niin sanomisen (= sopliko niin sanoa)? Minun ei mitenkään käynyt lähteminen. Auttajien ei enää käy viivytteleminen.

4. Kun IV infinitiivin partitiivi omistusliitteellä varustettuna on yhdistetty samavartaloiseen verbiin, niin se ilmaisee korostavasti tekemisen jatkumista.

Esim. Aamusta alkaen olen kirjoittamistani kirjoittanut. Päivät pitenevät pitenemistään. Sataa satamistaan. Tyttö kulki kulkemistaan. Musti huokaili huokailemistaan. Sydämentykytys alkoi heikkenemistään heiketä.

Partisiipit

1. I partisiippia käytetään attribuuttina. Esim. L a u - l a v a lapsi. M u r i s e v a a koiraa on varottava enem- män, kuin h a u k k u v a a . P a r i s a t t u v a a sanaa. Heillä asuu kaksi loppudenttejään l u k e v a a ylioppilas- ta. K u n n i o i t e t t a v a yleisö.

Huom. I partisiipin asemesta ei saa suomessa koskaan käyttää tekijännimeä niinkuin joskus eestissä.

2. Passiivin I partisiippia o l l a verbin kanssa käy- tetään ilmoittamaan tekemisen tarpeellisuutta, välttämättö- myyttä.

Esim. Meidän on s e t o i m i t e t t a v a . Ensi ker- raksi teidän on k i r j o i t e t t a v a kaksi harjoitus- ta. Kutka kaikki olisi häihin k u t s u t t a v a ?

3. Passiivin I partisiipin translatiivia käytetään il- maisemaan tekoa, jonka alaiseksi jokin joutuu.

Esim. Ministerineuvosto otti asian k ä s i t e l t ä - v ä k s i . Äiti vietiin sairaalaan l e i k a t t a v a k - s i . Saimme omenat s y ö t ä v ä k s i ~ s y ö t ä v i k - s i . Hän toi lapsensa äidin k a s v a t e t t a v a k s i . Sorruin sormin lainehesen Tuulen t u u i t e l t a v a k - s i , Aallon a j e l t a v a k s i (Kalevala).

4. Aktiivin I partisiipin monikon essiiviä omistusliit- teellisenä o l l a verbin yhteydessä käytetään ilmaisemaan, että puhuja tai kirjoittaja katsoo partisiipin mainitseman tekemisen luulotelluksi, teeskennellyksi.

Esim. Hän on o l e v i n a n s a viisas. Hän oli kovin o l e v i n a a n (= ylpeili). Älä ole o l e v i n a s i ! Unessa olin n ä k e v i n ä n i isä vainajani. Olen m u i s t e l e v i n a n i , että äitini sen minulle sanoi. Tyttö oli o t t a v i n a a n lääkettä. Ainahan hän oli jo- takin t e k e v i n ä ä n .

5. Aktiivin tai passiivin II partisiipin translatiivi t u l l a verbin yhteydessä ilmoittaa usein, että partisiip-

pin ilmaisema tekeminen on tapahtunut satunnaisesti, ikään-
kuin vahingossa ja tahattomasti.

Esim. Tulin s a n o n e e k s i liian pahasti. Hän tu-
li k e r t o n e e k s i asiasta sivullisillekin. Hän oli
tullut l u v a n n e e k s i tytölle, että auttaisi häntä.
Väitellessä tuli molemmin puolin k ä y t e t y k s i liian
jyrkkiä sanoja. Siinä tuli t e h d y k s i paha virhe.

6. Passiivin II partisiipin translatiivi o l l a ver-
bin yhteydessä ilmaisee usein merkityksen 'onnistua esteistä,
vaikeuksista huolimatta jonkin joksikin tekemisessä'.

Esim. Tuskin hän sai sen s a n o t u k s i , kun puhe-
lin soi. Saitko o t e t u k s i roskan silmästä? E n s a a
n u k u t u k s i hyttsiltä. Ankaran ponnistelun jälkeen
saatiin matkustajat p e l a s t e t u k s i ~ p e l a s -
t e t u i k s i .

Myös aktiivin II partisiipin translatiivilla on tällai-
nen merkitys, vaikka lievempänä.

Esim. Tuskin hän sai sen s a n o n e e k s i , niin
hän läksi.

LAUSEENVASTIKKEISTA

Partisiippirakenne

Sivulause:

Partisiippirakenne:

1) Aktiivi:

Kuulin, että pioneerit ovat leirillä.

Luulen, että ylioppilaatkin matkustivat ovat matkustaneet leirille.

Pelkäsin, että pojat olivat menneet kotiin.

Uskon, että olen terve.

He huomasivat, että olivat erehtyneet tiestä.

Kuulin pioneerien olevan leirillä.

Luulen ylioppilaidenkin matkustaneen leirille.

Pelkäsin poikien menneen kotiin.

Uskon olevani terve.

He huomasivat erehtyneensä tiestä.

2) Passiivi:

Kolhoosin puheenjohtaja väitti, että piakkoin lähdetään metsään.

Poika sanoi, että eilen saatiin paljon kaloja.

Kolhoosin puheenjohtaja väitti piakkoin lähdetävän metsään.

Poika sanoi eilen saadun paljon kaloja.

Partisiippirakennetta käytetään e t t ä konjunktiolla alkavan objektina olevan sivulauseen asemesta. Silloin I partisiippi ilmaisee predikaattiverbin suhteen samanaikaista tekemistä, II partisiippi aikaisempaa.

Partisiippirakenteessa on predikaatin vastikkeena partiisiipin yksikön päätteellinen akkusatiivi.

Sivulauseen subjektin tilalla on partisiippirakenteessa vastaava sana genetiivissä tai partitiivissa, esim. Huomasin lapsen leikkivän. Kuulen lintujen laulavan (= että linnut laulavat). Näen lunta satavan (= että lunta sataa). Jos subjektina on sama persoona kuin hallitsevassa lauseessa, on sen tilalla partisiippimuotoon liittyvä possessiivisuffiksi, esim. Käsitimme pääsemme mukaan (=että me pääsemme mukaan). Poika uskoi niin sanoneensa (= että oli sanonut niin).

Partisiippirakenne voi liittyä vain transitivisiin huomaamista, ajattelemista tai sanomista merkitseviin verbeihin, esim. aavistaa, ajatella, arvata, arvella, edellyttää, ennustaa, epäillä, esittää, haluta, havaita, huomata, huutaa, ilmaista, ilmoittaa, katsoa, kertoa, kuvitella, kuulla, käsitellä, lausua, luvata, luulla, mainita, muistaa, muistutella, myöntää, nähdä, näyttää, odottaa, olettaa, osoittaa, pelätä, sanoa, selittää, tahtoa, tietää, toivoa, tuntea, uneksia, uskoa, valehdella, valittaa, väittää, ymmärtää.

Temporaalirakenne

Sivulause:

Temporaalirakenne:

I

Kun aikuiset työskentelevät, niin lapset auttavat heitä usein.

Aikuisten työsken-
nellässä lapset auttavat heitä usein.

Kun poika keräsi puita rannalla, hän huomasi lähestyvän veneen.

Kerätessään puita rannalla poika huomasi lähestyvän veneen.

Kun saavuimme kotiin, oli jo pimeä.

Saapuessamme kotiin oli jo pimeä.

Lapset istuivat hiljaa, kun sinä kerroit satuja.

Lapset istuivat hiljaa sinun kertoessasi satuja.

Kun oli vaadittu, niin oli maksettu.

Vaadittaessa oli maksettu.

I temporaalirakennetta käytetään temporaalisen kun konjunktiolla alkavan sivulauseen asemesta. Silloin II infinitiivi (tavallisimmin inessiivissä) ilmaisee samanaikaista tekemistä kuin predikaatti. Sivulauseen subjektin tilalla on vastaavan sanan genetiivi tai infinitiiviin liittyvä possessiivisuffiksi.

II

Sivulause:

Temporaalirakenne:

Kun kesä on tullut, palaavat muuttolinnut.

Kesän tultua palaavat muuttolinnot.

Kun vieraat
olivat lähteneet,
ryhdyin heti työhön.

Tulkaa, kun olette
syöneet.

Isä sammutti valkean, kun
olimme nukah-
taneet.

Kun on kylvet-
ty, mennään nukkumaan.

Vieraisten läh-
dettyä ryhdyin heti
työhön.

Tulkaa syötyä n-
ne!

Isä sammutti valkean
nukahdettuamme.

Kylvettyä men-
nään nukkumaan.

Myös II temporaalirakennetta käytetään temporaalisen
kun konjunktiolla alkavan sivulauseen asemesta. Silloin
passiivin II partisiipin partitiivi ilmaisee aikaisempaa te-
kemistä kuin predikaatti. Sivulauseen subjektin tilalla on
vastaavan sanan genetiivi tai partisiippiin liittyvä posses-
siivisuffiksi.

F i n a a l i r a k e n n e

Sivulause:

Tulin luoksesi, että
antaisin sinulle tämän
kirjan.

Poika jouksee, että
ehditsi ajoissa luennolle.

Hän meni klubille, että
lukisi sanomalehtiä.

He kiirehtivät, jotta
pääsisivät kotiin
ennen iltaa.

Finaalirakenne:

Tulin luoksesi anta-
kseeni sinulle tämän kirjan.

Poika jouksee ehtiä-
kseen ajoissa luennolle.

Hän meni klubille lu-
keakseen sanomaleh-
tiä.

He kiirehtivät pääs-
täkseen kotiin ennen
ilttaa.

I infinitiivin pitempää muotoa käytetään että
(~ jotta) konjunktiolla alkavan finaalisin (tarkoitusta
ilmaisevan) sivulauseen asemesta. Sivulauseen subjektia kor-
vaa silloin infinitiivin omistusliite.

H u o m a u t u s . Milloin lauseenvastike, joka edustaa sivulausetta, on lauseen keskellä tai lopussa, käytetään usein selvyuden vuoksi pilkkua. Esim. Minun nuorempi sisareni, kuultuaan asian, aivan säteili iloa. Jos lauseenvastike aloittaa lauseen, ei pilkkua käytetä. Esim. Kuultuaan asian nuorempi sisareni aivan säteili iloa.

S i s ä l l y s

Alkusanat	3
Käytettyjä lähteitä	4
LAUSEENJÄSENISTÄ	5
Predikatiivi	5
Objekti	6
Attribuutti	9
NOMINIEEN KÄYTTÖ LAUSEESSA	11
Luvuista	11
S i j o j e n k ä y t t ö	13
Genetiivi	13
Partitiivi	14
Sisäpaikallissijoista	17
Illatiivi	19
Elatiivi	21
Ulkopaikallissijoista	22
Allatiivi	23
Adessiivi	24
Ablatiivi	25
Essiivi	27
Translatiivi	28
Abessiivi	30
Komitatiivi	31
Instruktiivi	32
VERBIEN KÄYTTÖ LAUSEESSA	34
Passiivista	34
I n f i n i t t i m u o d o i s t a	34
I n f i n i t i i v i	34

II infinitiivi	36
III infinitiivi	37
IV infinitiivi	39
Partisiipit	40
Lauseenvastikkeista	42
Partisiipirakenne	42
Temporaalirakenne	44
Finaalirakenne	45

Hind 4 kop.

